

հատուածներու մէջ), բայց ամէնէն աւելի ետեւեր եւ Մակարայեցիք, ինչպէս նաև Երեմիայի առ գերեալն ի Բաբելոն թուղթը, յատկապէս վերջինս, շատ բան տուած են ճշդութենէ, մի միայն թարգմանչին զարդասիրիկ ցանկութիւնը յազնցելու համար: Ասոր հակառակ Ս. Գրոց մնացած մասերը, սկսեալ Ծննդոցէն մինչեւ Եղբ եւ Նեէմի, Սաղմոսք, Առակք, Ժողովող, Երգ երգոց եւ բոլոր Նոր Կտակարանը այնպիսի սքանչելի ճշդութեամբ թարգմանուած են, որ կարծես նոյն իսկ մասնիկներուն մէջ ուղուած է ըստ հնարաւորութեան հաւատարիմ մնալ բնագրին:

Աստուածաշունչ Մատեանը կը կարօտի քննական հրատարակութեան, համեմատութեամբ ծանօթ ձեռագիրներու: Բնագրի վերակազմման ինքնին պիտի լուծուին շատ մը խնդիրներ, որոնք այնքան բանալիներու առիթ տուած են:

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

Exactitude et adresse dans la version arménienne de la Bible.

Par Georges Cuendet, Privat-docent à l'Université de Genève.

La traduction arménienne des Saintes Ecritures est une mine inépuisable dont les trésors semblent se renouveler à mesure qu'on les exploite, une question en suscitant une autre et un problème résolu ouvrant la voie à de nouvelles recherches. Plus on étudie donc cette version, plus on ressent d'admiration pour ce chef-d'œuvre et l'on se convainc aisément de l'effort extraordinaire qu'il a dû coûter à des hommes d'une intelligence remarquable. Comme on l'a déjà dit avec tant de bonheur¹, il est d'un immense intérêt d'analyser le travail auquel se sont livrés les traducteurs. C'étaient des théologiens avertis, soucieux de reproduire les moindres détails de l'original; ils en respectent le sens plus encore que la forme, tout pénétrés qu'ils étaient

¹ F. Macler, Le texte arménien de l'Evangile, 1919. S. Lyonnet, Le parfait en arménien classique, 1933.

de la primauté de l'esprit sur la lettre. Aussi, bien qu'une traduction soit toujours exposée à subir l'ascendant de son modèle, la version arménienne échappe presque partout à ce risque. Au contraire, elle devient souvent un véritable commentaire de l'original. Rien n'est plus captivant que de refaire ce travail d'interprétation et de confronter la traduction arménienne avec le texte grec. Ainsi, grâce à leur sentiment très sûr et délicat de leur langue maternelle allié à une connaissance approfondie et parfois étonnante du grec, les traducteurs bannissent tout procédé mécanique.

Quant au vocabulaire, ils discernent de fines nuances entre les différentes acceptions d'un seul et même mot et le rendent donc de plusieurs manières. Par exemple, *σπέρμα* est traduit par *սերմն* quand il signifie «semence»:

Mt. XIII. 27: *οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῶ ἀγρῷ; ἢ ὅτι σερմն բարի սերմանեցեր յաղարակին քում,* (cf. Mt. XIII. 24, 32, 37, 38; Mc. IV. 31), mais par *զուակ* s'il désigne la «postérité»:

Mt. XXII. 24: *ὁ ἀδελφός... ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. եղբայր... յարուցէ զուակ եղբայր իւրում.* (cf. Mt. XXII. 25; Mc. XII. 19, 20, 21, 22; Lc. I. 55, XX. 28; Jn. VII. 42, VIII. 33, 37).

A l'adjectif *ἀσθενής* correspondent tour à tour *հիւանդ* «malade»:

Lc. X. 9: *θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς. բժշկեալիք որ ի նմա հիւանդք իցեն.* (cf. Mt. XXV. 39, 43, 44)

et *սկար* «faible»:

Mt. XXVI. 41: *τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. հոգիս յաւժար է՝ բայց մարմինս սկար.* (cf. Mc. XIV. 38).

De même, *παῖς* est rendu tantôt par *մանուկ* «enfant»:

Lc. IX. 42: *ἰάσατο τὸν παῖδα, բժշկեաց զմանուկն.* (cf. Mt. II. 16, VIII. 6, 8, 13, XII. 18, XVII. 18; Lc. II. 43, VII. 7, VIII. 51, 54; Jn. IV. 51)

ou son collectif *մանկալն* «enfants»:

Mt. XXI. 15: *ἰδόντες... τοὺς παῖδας τοὺς κράζοντας... ἱρրեւ տեսին... զմանկալն որ աղաղակէին...,* tantôt par *ծառայ* «serviteur»:

Lc. XV. 26: *προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν ἐπυνθάνετο... կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն՝ Հարցանէր...* (cf. Mt. XIV. 2; Lc. I. 54, 69, XII. 45), à moins qu'il ne s'agisse de Jésus et qu'on n'emploie alors *որդի* «fils»:

Actes III. 13: *ὁ θεὸς... ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Աստուած... փառաւորեաց զորդի իւր զՅիսուս.* (cf. Actes III. 26, IV. 27, 30).

En exégètes scrupuleux, les traducteurs marquent le contraste entre l'homme et Dieu dans leur interprétation de *μονογενής*; il leur suffit en effet de recourir soit à *միածաւր* «unicus»:

Lc. VIII. 42: *θυγάτηρ μονογενής ἦν αὐτῷ. դուստր մի միածաւր էր նորա.* (cf. Lc. VII. 12, IX. 38; Hébr. XI. 17) soit à *միածին* «unigenitus»:

Jn. III. 16: *οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον ὅστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἃς ἡγնύξω սիրեաց Աստուած զաշխարհ, մինչեւ զորդին իւր միածին եւ.* (cf. Jn. I. 14, 18, III. 18; I Jn. IV. 9).

Voici enfin l'essai de répartition de sens le plus poussé puisque *πνεῦμα* a quatre équivalents en arménien: *հոգի* «vent» n'apparaît qu'en:

Jn. III. 8: *τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. հոգի՛ որ կամի շնչէ.*

(en Mt. XIV. 24, Mc. IV. 41, *հոգի* répond à *ἄνεμος*); *այս* implique une nuance péjorative et se rencontre parfois seul:

Mt. VIII. 16: *ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ. եհան զայսան բանիւ.* (cf. Mc. IX. 20; Lc. IX. 39, X. 20),

mais surtout dans les expressions:

πνεῦμα ἀκάθαρτον այս պիղծ, Mt. X. 1, XII. 43, ...;

πνεῦμα ἄλλalon այս համբ, Mc. IX. 17, 25;

πνεῦμα πονηρόν այս չար, Mt. XII. 45; Lc. VII. 21, ...;

πνεῦμα ἀσθενείας այս հիւանդութեան, Lc. XIII. 11;

πνεῦμα δαιμονίου այս դիւի, Lc. IV. 33;

la distinction entre *հոգի* et *որդի* est moins tranchée comme le prouve la comparaison de Mt. XXVI. 41: *τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. հոգիս յաւժար է՝ բայց մարմինս սկար* (éd. de Zohrab, E 229)

avec Mc. XIV. 38: *τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. որդիս յաւժար է՝ բայց մարմինս սկար* (éd. de Zohrab, E 229) (*հոգիս* est donné en note par Zohrab)

ou de Lc. XXIII. 46: *πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου. հայր՝ ի ձեռս քո աւանդեմ զհոգի իմ* (éd. de Zohrab, E 229) (*զորդիս* est signalé en note par Zohrab)

avec Mt. XXVII. 50: *ὁ δὲ Ἰησοῦς... ἀφῆκε τὸ πνεῦμα. եւ Յիսուս... արձակեաց զորդին.* Jn. XIX. 30: *ὁ Ἰησοῦς... παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Յիսուս... աւանդեաց զորդին.* (on lit *զհոգի* dans une note de Zohrab);

les deux termes ne sont pourtant pas interchangeables; car partout où *πνεῦμα* s'identifie à la troisième personne de la Trinité, c'est *հոգի* qui lui répond: